

BARBARA BARGIEŁ, ANDRZEJ KOKOWSKI

NOWE GROBY KULTURY CERAMIKI SZNUROWEJ I KULTURY STRYŻÓWSKIEJ ZE WSCHODNIEJ CZĘŚCI WYŻYNY LUBELSKIEJ

Przedmiotem opracowania są materiały uzyskane w latach 1985—87 przez Ekspedycję Archeologiczną Katedry Archeologii Uniwersytetu M. Curie-Skłodowskiej w Lublinie przy okazji badań nad okresem rzymskim w Kotlinie Hrubieszowskiej¹. Przeprowadzając analizę naukowej wartości nowych materiałów, należy poświęcić kilka słów sposobowi ich odkrycia. Z publikowanych tu źródeł jedynie pochodzące z Gródka nad Bugiem są wynikiem systematycznych prac wykopaliskowych prowadzonych na młodszym od nich cmentarzysku grupy masłomęckiej z okresu rzymskiego. Materiały z Husynnego Kolonii są natomiast rezultatem ponadprogramowych badań ratowniczych na stanowisku odkrytym w czasie penetracji terenu przez pracownika Muzeum Regionalnego w Hrubieszowie Wacława Panasiewicza. Z kolei informacje o odkryciu grobu w Stefankowicach należy potraktować jako kolejny efekt wieloletniej akcji popularyzacji archeologii i ochrony jej zabytków, prowadzonej przez Ekspedycję nie tylko wśród mieszkańców Regionu, ale i całego województwa zamojskiego².

Stefankowice, stan. 25, gm. Hrubieszów, woj. Zamość

Pan Władysław Olszak, nauczyciel Szkoły Podstawowej w Stefankowicach, poinformował o odkryciu grobu na terenie obejścia Adama Karcza. Obiekt odsłonięto w trakcie kopania fundamentów pod stodołę. W wykopie miał się znajdować szkielet ludzki, naczynie i kamienny topór. Naczynie uległo rozkruszeniu, a kości zagrzebano pod stopą fundamentową budynku. Nie znane są informacje dotyczące układu pochówku, ani lokalizacji wyposażenia.

Stanowisko zlokalizowane jest w obrębie Kotliny Hrubieszowskiej w strefie krawędziowej doliny bezimiennego cieką płynącego w południowej części wsi w kierunku wschodnim. Ekspozycja południowa o wysokości około 10 m nad poziom dna doliny (ryc. 1).

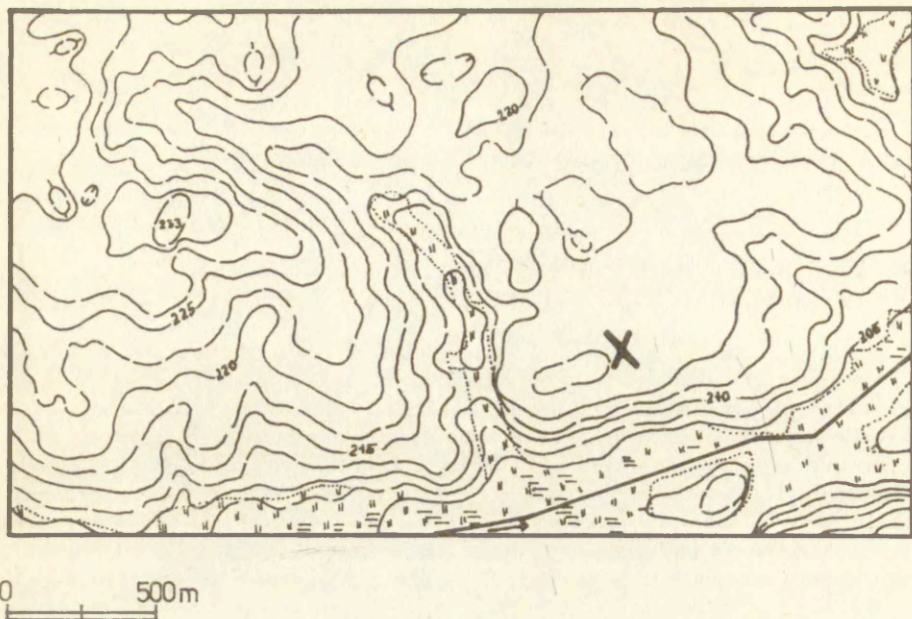
Inwentarz: 1. Mały, krępy toporek o pięciobocznym zarysie i zaokrąglonym obuchu, w przekroju bocznym minimalnie asymetryczny. Ostrze znacznie szersze od obucha. Szlifowany na całej powierzchni. Otwór umieszczony w największej szerokości mniej więcej pośrodku toporka. Krawędzie boczne od strony ostrza nieznacznie ścięte. Dł. 110 mm, max. szer. 67 mm, średnica otworu 23 mm (ryc. 2).

Husynne Kolonia, stan. 6, gm. Hrubieszów, woj. Zamość

Przypadkowego odkrycia cmentarzyska neolitycznego i wczesnobrązowego dokonano na świeżo regulowanej drodze polnej wiodącej z Ciołek do Husynnego. Pierwszy etap naprawy drogi polegał na usunięciu przez spychacz warstwy grubości 30—40 cm stałej nawierzchni; spowodowało to odsłonięcie

¹ T. Borodziej, A. Kokowski, *Gródek nad Bugiem, stan. 1C, gm. Hrubieszów, woj. zamojskie*, „Sprawozdania z badań terenowych Katedry Archeologicznej UMCS [...] w roku 1985”, Lublin 1985, s. 18; A. Kokowski, *Badania ratownicze na terenie gmin Hrubieszów i Werbkwice*, „Sprawozdania z badań terenowych Katedry Archeologii UMCS [...] w roku 1987”, Lublin 1987, s. 13—14.

² A. Kokowski, *La "strategie" de la protections des momments archeologiques dans la Region de Lublin*, Materiały Kongresu ICHAM, Stockholm — 88.

Ryc. 1. Stefankowice, gm. Hrubieszów, woj. Zamość, lokalizacja stanowiska 25.

Rys. E. Kokowska

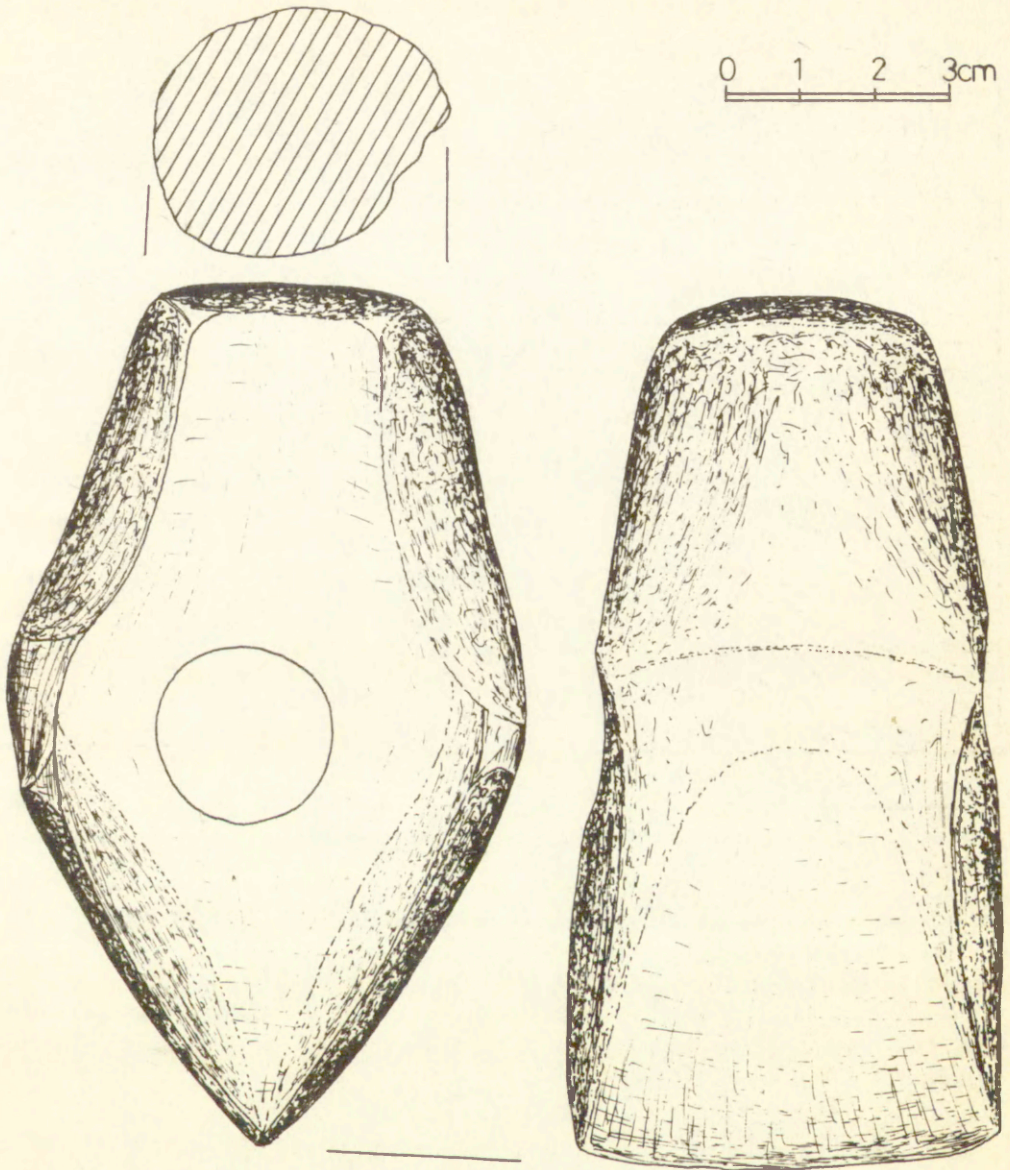
Location of site 25, Stefankowice, Hrubieszow commune, Zamość province

i częściowe uszkodzenie grobów. Nieznane do tej pory stanowisko archeologiczne położone jest w obrębie strefy krawędziowej Grzędy Horodelskiej. Zajmuje stosunkowo łagodną, górną część stoku wysoczyzny, przechodzącej następnie w cypel posiadający w części czołowej lekkie wyniesienie, na którym podczas badań AZP, prowadzonych w roku 1983, zlokalizowano stanowisko neolityczne określone jako stan. 3. Odległość między dwoma stanowiskami wynosi około 250 m (ryc. 3).

W trakcie badań przeprowadzonych w lipcu 1987 roku spenetrowano odcinek drogi (długości 27 m i szerokości 3,5 m), na którym znajdowały się odsłonięte przez spychacz kości. Od strony zachodniej drogę ogranicza szeroki rów odpływowy, a poziom pól z tej strony znajduje się mniej więcej na poziomie jej aktualnej powierzchni. Od strony wschodniej zaś drogę wytycza około 70 cm wysokości skarpa, w której, w trakcie badań wykonano dwa niewielkie wykopy poszerzające drogę, o łącznej powierzchni 11,5 m². W wyniku prac wykopaliskowych (ryc. 4) odsłonięto dwie jamy osadowe kultury pucharów lejkowatych z bardzo ubogim materiałem ceramicznym i krzemienym, jeden grób zwierzęcy (nr 2) kultury amfor kulistych³ oraz cztery pochówki kultury strzyżowskiej. Wszystkie odsłonięte obiekty, a zwłaszcza szczątki kostne i materiały ceramiczne są w znacznym stopniu zniszczone. Jesienią tegoż roku Wiesław Koman z Wojewódzkiego Ośrodka Badawczo-Konserwatorskiego w Zamościu wyeksplorował ze świeżo obsuniętej skarpy, przylegającej do drogi, dwa naczynia kultury strzyżowskiej⁴, które, jak się później okazało, przy porównaniu i połączeniu dokumentacji należały do grobu nr 5.

³ Analiza grobu KAK będzie przedmiotem odrębnego opracowania.

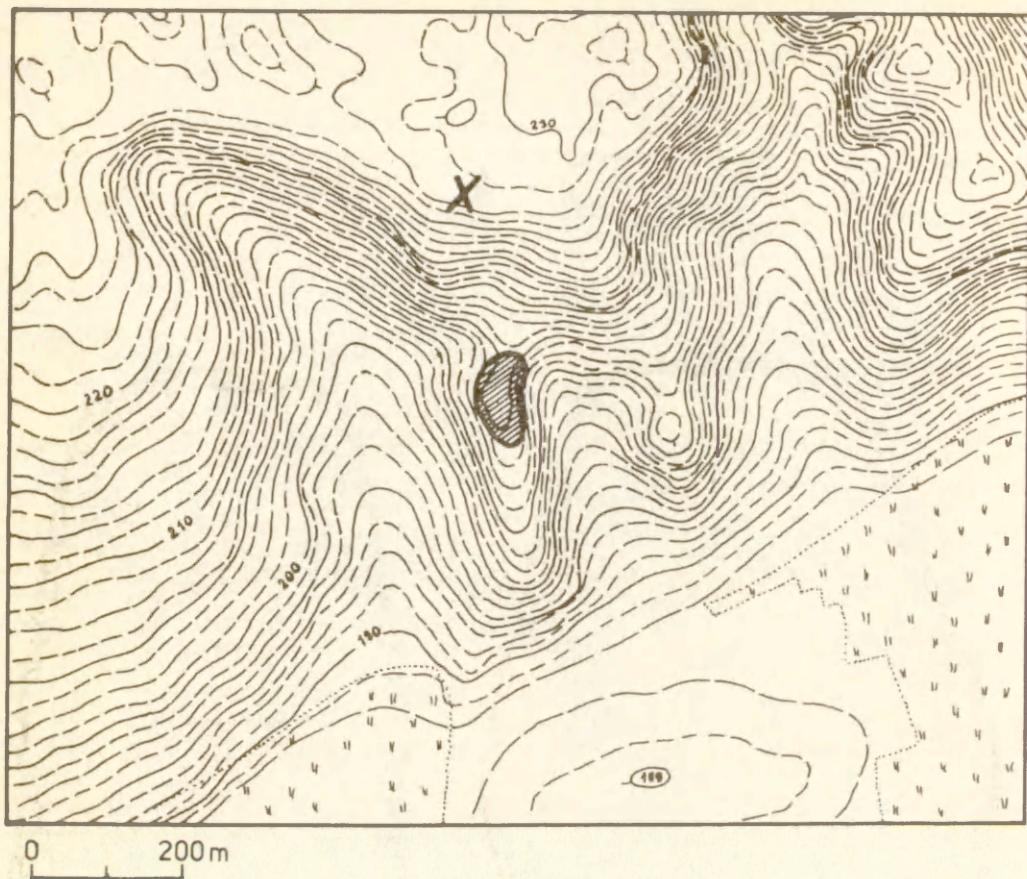
⁴ W. Koman, *Husynne Kolonia, stan. 6, gm. Hrubieszów*, „Sprawozdania z badań terenowych w województwie zamojskim w 1987 roku, Zamość 1987, s. 23–25. Autorzy pragną wyrazić podziękowania W. Komanowi za udostępnienie do opracowania zabytków i dokumentacji ze wschodniej części grobu nr 5.

Ryc. 2. Stefankowice, stan. 25, woj. Zamość, toporek kamienny

Rys. E. Kokowska

A stone axe, Stefankowice, site 25, Zamość province

Ryc. 3. Husynne Kolonia, gm. Hrubieszów, woj. Zamość, lokalizacja stanowiska nr 6

Rys. E. Kokowska

Location of site 6, Husynne Kolonia, Hrubieszów commune, Zamość province

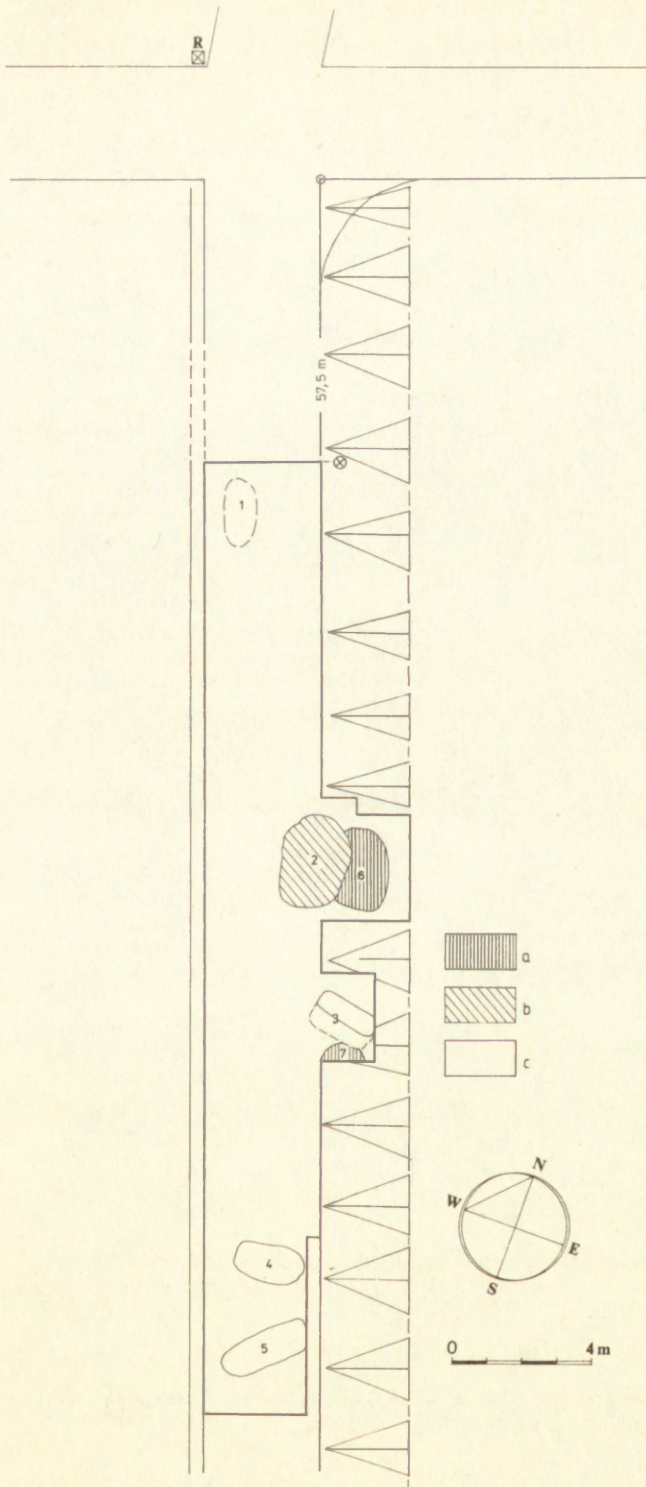
Grób nr 1

Całkowicie zniszczony. Na poziomie użytkowym drogi zlokalizowano bardzo słabo czytelną spągową partię jamy grobowej. Ze szkieletu zachowały się jedynie ułamki czaszki i kości długich należące do mężczyzny zmarłego w wieku około 50 lat⁵.

Grób nr 3

Zarys prostokątnej jamy grobowej z zaokrąglonymi narożnikami o wymiarach 185 × 60 cm, zorientowanej wzdłuż osi wschód—zachód odsłonięto już przy pracach drogowych. W trakcie badań w grobie znaleziono niekompletny szkielet kobiety w wieku 40—50 lat, spoczywający w pozycji wyprostowanej na plecach, głową zwrócony na wschód, pozbawiony czaszki, z częściowo przemieszany-

⁵ Wyniki analizy antropologicznej, wykonanej przez dr W. Kozak—Zychman i mgr B. Rutkowską z Katedry Archeologii UMCS, zamieszczono w aneksie.

Ryc. 4. Husynne Kolonia, stan. 6, woj. Zamość, plan sytuacyjny stanowiska: a — KPL; b — KAK; c — KS

Rys. E. Kokowska

Situation plan of the site, Husynne Kolonia, site 6, Zamość province:

a — Funnel Beaker; b — Globular Amphora; c — Strzyżów Culture

mi kośćmi rąk i klatki piersiowej. Zaburzenia te wydają się być wynikiem wkopu zaznaczającego się wyraźnie ciemniejszą od wypełnika grobu barwą, obejmującego swym zasięgiem tułów i czaszkę zmarłej (ryc. 5.). W południową ścianę grobu wkopana była pierwotnie dodatkowo jama o wymiarach 110 × 40 cm, w której znajdowały się dwa naczynia, zniszczone przez drogę (ryc. 6.). Wśród kości górnej części szkieletu znajdowały się pozostałe dary grobowe (ryc. 7.).

Inwentarz: Zausznica z drutu miedzianego⁶ o przekroju okrągłym, średnicy 17 mm, z końcami zachodzącymi na siebie na długość 12 mm. Jeden koniec lekko rozklepany, drugi ścięiony zakończony

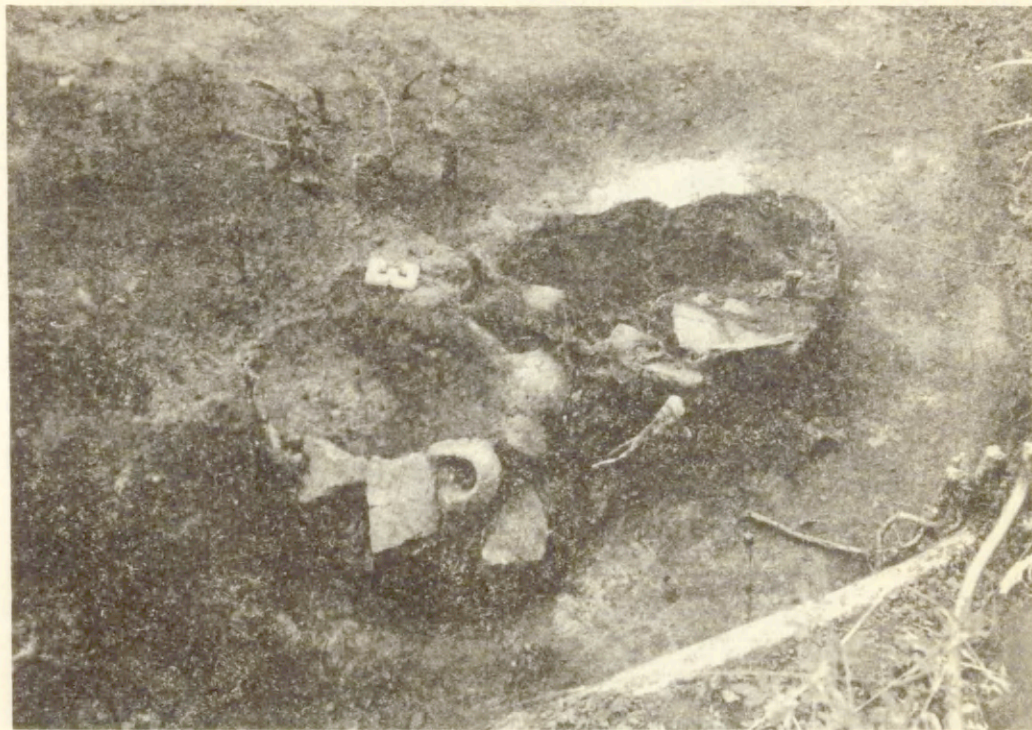

Ryc. 5. Husynne Kolonia, stan. 6, woj. Zamość, pochówek w grobie nr 3

Fot. A. Kokowski

Burial in grave no 3, Husynne Kolonia, site 6, Zamość province

⁶ Wyniki analizy metalograficznej, wykonanej przez R. Zielenia z Centralnego Laboratorium Aparatury Unikalnej UMCS, zamieścimy w jednym z najbliższych numerów Spraw. Arch.

Ryc. 6. Husynne Kolonia, stan. 6, woj. Zamość, naczynie z grobu 3

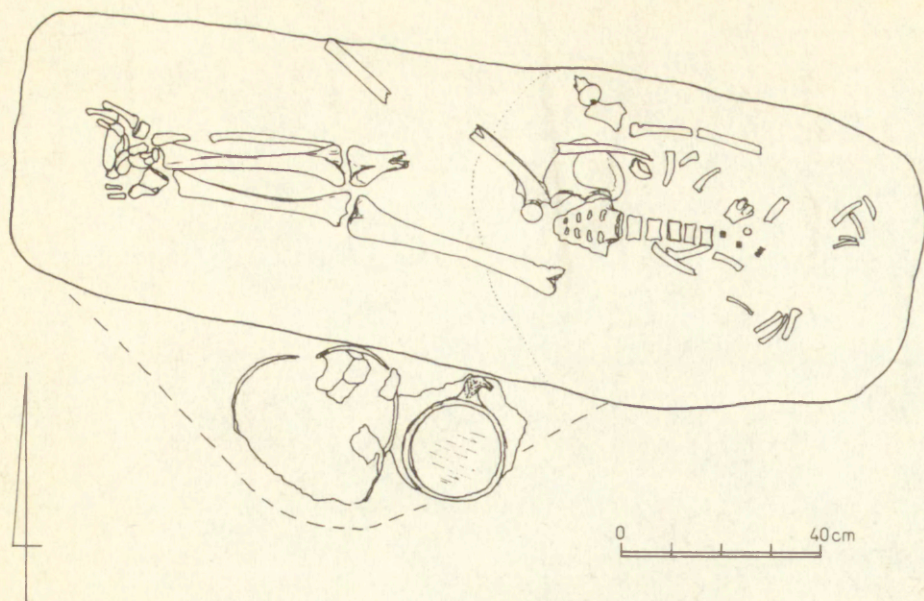
Fot. A. Kokowski

A vessel from grave no 3, Husynne Kolonia, site 6, Zamość province

osto. Na końcu grubszej części znajduje się dodatkowo „obrączka” z cienkiego drutu (ryc. 8a). 2. Małe kółko wykonane z drutu miedzianego ze stykającymi się końcami. Jeden koniec ścięty dość ostro, drugi zakończony tępo. Średnica 5 mm. Przylegało ono do jednego z kręgów kręgosłupa (ryc. 8b). 3. Fragment ozdoby w postaci spiralki z cienkiej miedzianej blaszki. Zachowana długość 12 mm (ryc. 8c). 4. Beczulkowaty paciorek „fajansowy” barwy bładoniebieskiej długości 6 mm, średnicy 6 mm (ryc. 8d). 5. Duże fragmenty amforowatego (?) naczynia z zachowanym jednym uchem, zdobionego od podstawy szyjki potrójnymi odciskami sznura w postaci festonów. Barwa brunatnobrązowa, ślady przecierania „wiechciem” ścianek naczynia i dna naczynia. Zachowana wysokość 250 mm, średnice: brzuśca 270 mm, dna około 130 (ryc. 9b). 6. Fragmenty dużego naczynia o barwie brunatnobrązowej, ze śladami przecierania powierzchni. Masa ceramiczna schudzona domieszką grubo- i średnioziarnistego tłucznia. Zachowana wysokość 240 mm, średnice: brzuśca około 330 mm dna około 150 mm (ryc. 9a).

Grób nr 4

Na powierzchni drogi odsłonięto spąg w przybliżeniu owalnej w zarysie jamy grobowej o wymiarach 200 × 125 cm, zorientowanej wzdłuż osi wschód-zachód. W jej obrębie znajdowały się bardzo zniszczone szczątki kostne kobiety zmarłej w wieku *Adultus*. Przy południowo-wschodnim narożniku jamy grobowej odkryto dwa silnie zniszczone naczynia, z których jedno ustawione było do góry dnem. Nieco dalej w kierunku zachodnim stwierdzono fragmenty trzeciego naczynia. Pozostały inwentarz grobu znajdował się wśród kości (ryc. 10).

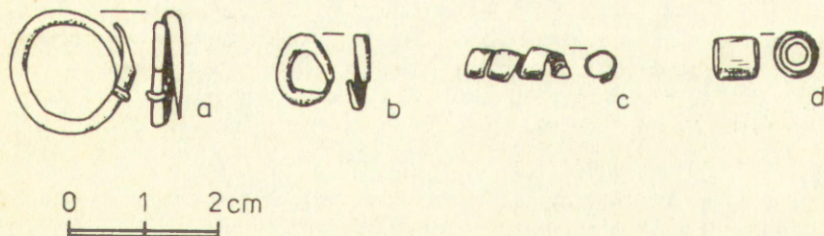

Ryc. 7. Husynne Kolonia, stan. 6, woj. Zamość, plan grobu nr 3

Rys. E. Kokowska

Plan of grave no 3, Husynne Kolonia, site 6, Zamość province

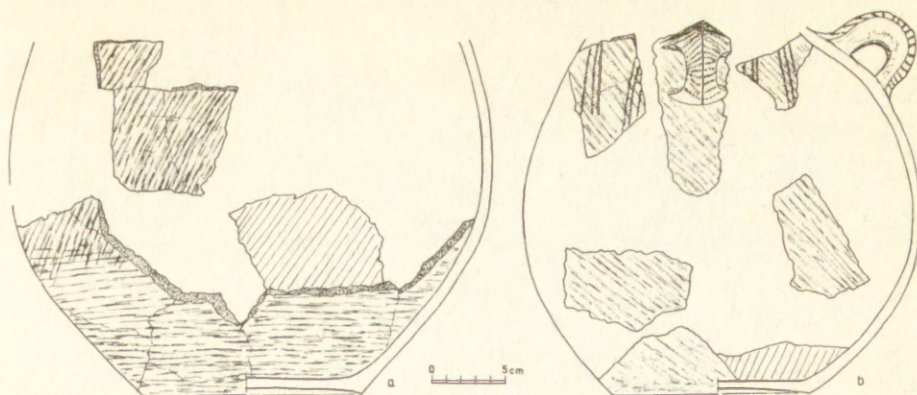
Inwentarz: 1. Zausznica miedziana z końcami zachodzącymi na siebie. Jeden koniec ścięziony, drugi zawinięty w małe uszko, przy którym widoczne są ślady „zaklepywania”, najpewniej wadliwego odlewu lub łączenia pęknięcia jeszcze w trakcie produkcji. Druk o przekroju okrągłym, średnicy 3 mm. Średnica zabytku 40 mm (ryc. 12a). 2. Fragment (?) ozdoby miedzianej, być może szpili z półokrągłą, haczykowato ukształtowaną główką. „Haczyk” wykonany z masywnego drutu o średnicy 3 mm. Zachowana długość 40 mm (ryc. 12b). 3. Zausznica z podwójnie zawiniętego drutu miedzianego o końcach ostro ścięzionych. Średnica 32 mm (ryc. 12c). 4. Zausznica z okrągłego w przekroju drutu brązowego, z końcami zachodzącymi na siebie na długość 6 mm. Jeden koniec lekko ścięziony, drugi zakończony tępo. Średnica 28 × 30 mm (ryc. 12). 5. Dwa paciorki „fajansowe” barwy jasnoniebieskiej, długości 5 mm, średnicy 5 mm

Ryc. 8. Husynne Kolonia, stan. 6, woj. Zamość, inwentarz nieceramiczny grobu nr 3

Rys. E. Kokowska

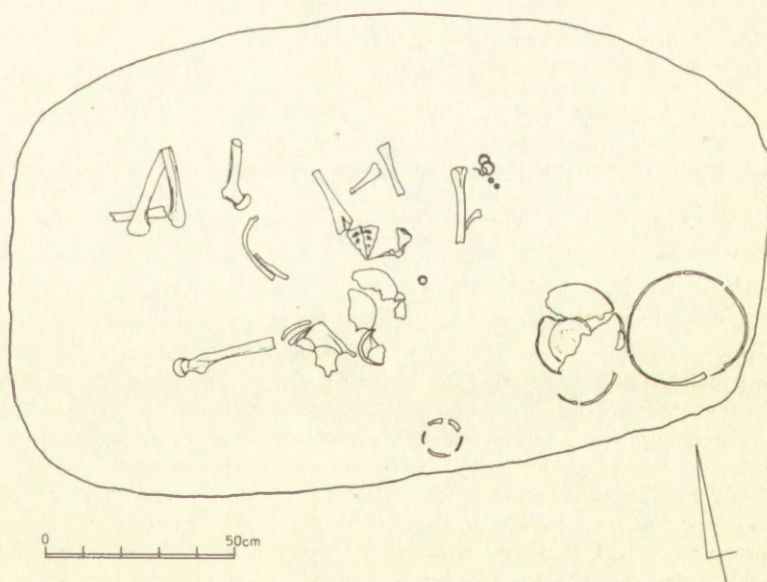
Non-pottery inventory from grave no 3, Husynne Kolonia, site 6, Zamość province

Ryc. 9. Husynne Kolonia, stan. 6, woj. Zamość, inwentarz ceramiczny grobu nr 3

Rys. E. Kokowska

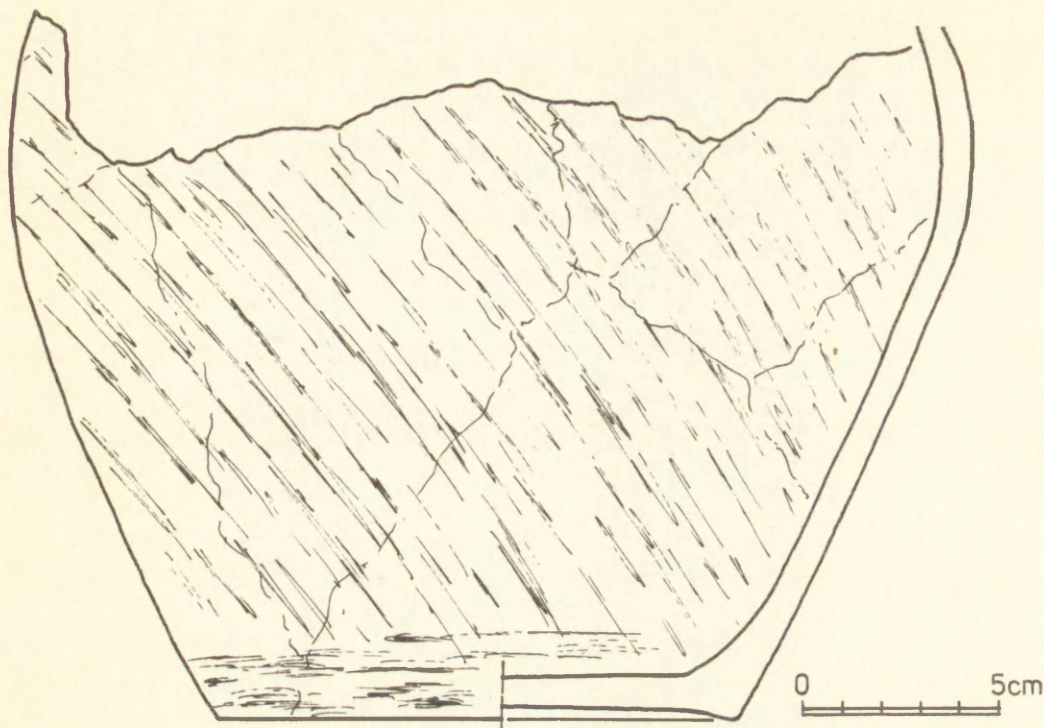
Pottery from grave no 3, Husynne Kolonia, site 6, Zamość province

Ryc. 10. Husynne Kolonia, stan. 6, woj. Zamość, plan grobu nr 4

Rys. E. Kokowska

Plan of grave no 4, Husynne Kolonia, site 6, Zamość province

Rys. 11. Husynne Kolonia, stan. 6, woj. Zamość, naczynie I z grobu nr 4

Rys. E. Kokowska

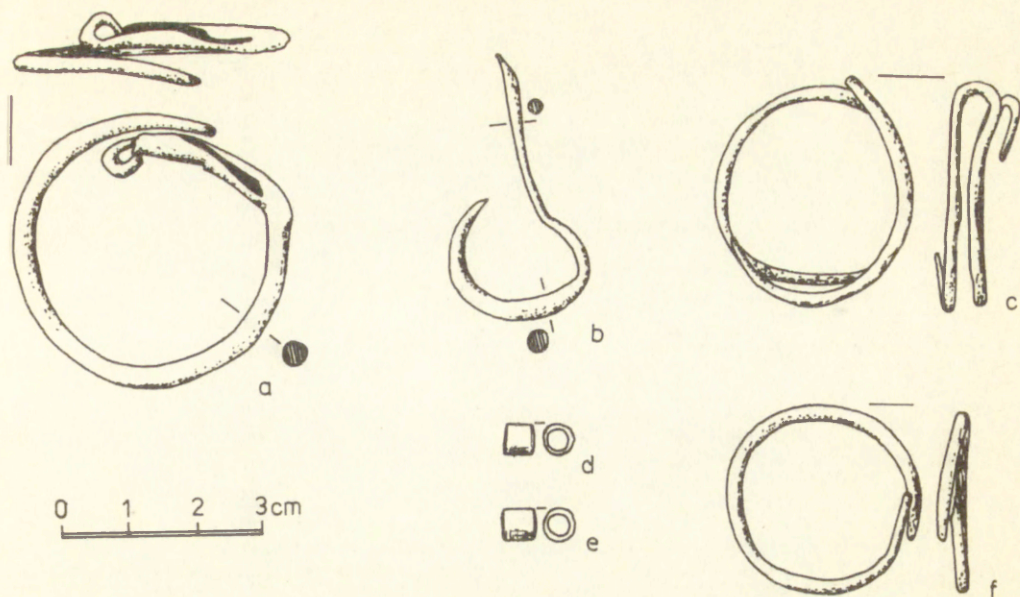
Vessel I from grave no 4, Husynne Kolonia, site 6, Zamość province

(ryc. 12d, e). 6. Fragment naczynia z wklęsłym dnem, o powierzchni brunatnobrazowej ze śladami wyraźnego, ukośnego przecierania ścianek. Masa ceramiczna schudzona średnio- i gruboziarnistą domieszką tłucznią. Zachowana wysokość 180 mm, średnice: brzuśca 245 mm, dna 135 mm (ryc. 11). 7. Silnie zniszczone naczynie o średnicy brzuśca około 300 mm⁷. 8. Bardzo silnie zniszczone fragmenty małego naczynia o średnicy brzuśca mierzonej in situ około 100 mm.

Grób nr 5

Zarys jamy grobowej został uchwycony tylko w jej części wschodniej, znajdującej się pod skarżą, gdzie miał on tylko kształt prostokąta z zaokrąglonymi narożnikami o szerokości 73 cm. Prawdopodobnie zmarły spoczywał w drewnianej „trumnie”, czytelnej jako ciemny regularny zarys o kształcie wydłużonego prostokąta, z zaokrąglonymi narożnikami i orientacji, podobnie jak cały grób wzdłuż osi wschód-zachód. Zachowane wymiary „trumny”: 120 × 55 cm. Jak się okazało, ciemniejsze miejsce, na którym spoczywał zmarły, zagłębione było nieco w dno zasadniczej jamy grobowej (rys. 13). Obiekt zawierał pochówek osobnika prawdopodobnie płci żeńskiej w wieku *Adultus* spoczywającego w pozycji wyprostowanej, głową zwróconego na zachód. Przy mocno zniszczonej przez drogę górnej części szkieletu znaleziono wisiorzek z muszli i dwa paciorki. Poza obrębem „trumny”, za stopami zmarłej, znajdowały się dwa naczynia (ryc. 14).

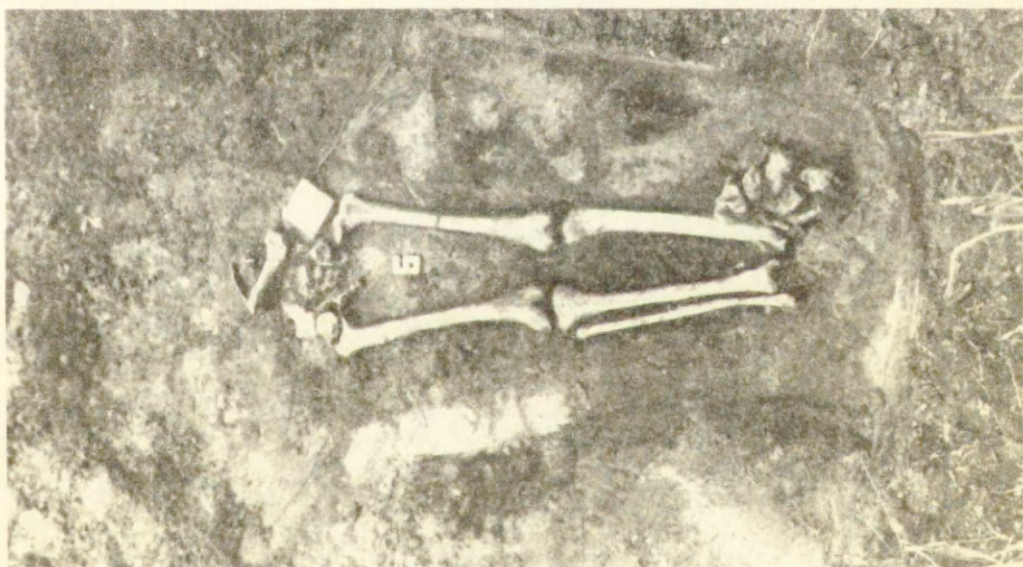
⁷ Naczynie zakonserwowano in situ celem ekspozycji w Muzeum Regionalnym w Hrubieszowie.

Ryc. 12. Husynne Kolonia, stan. 6, woj. Zamość, inwentarz nieceramiczny z grobu nr 4

Rys. E. Kokowska

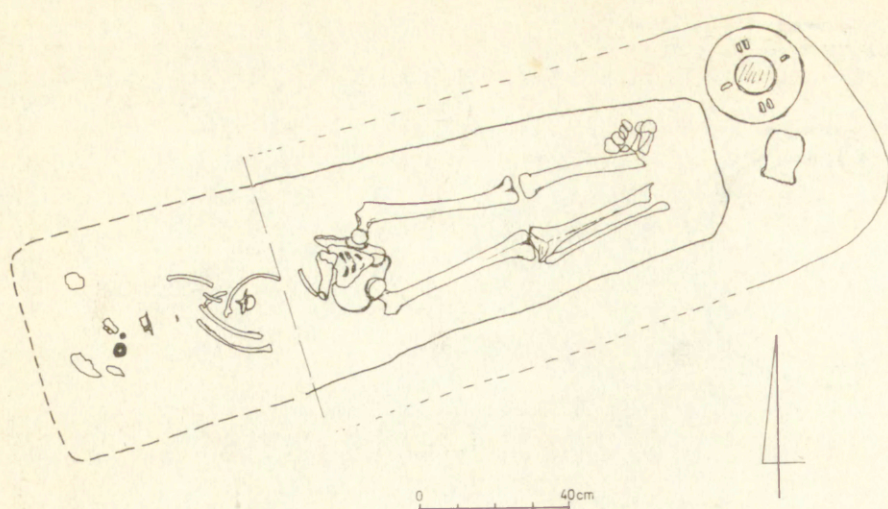
Non-pottery inventory from grave no 4, Husynne Kolonia, site 6, Zamość province

Ryc. 13. Husynne Kolonia, stan. 6, woj. Zamość, pochówek w grobie nr 5

Fot. A. Kokowski

Burial in grave no 5, Husynne Kolonia, site 6, Zamość province

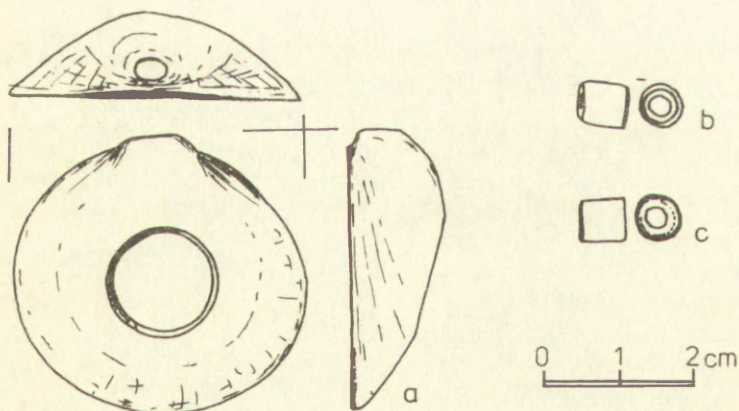

Ryc. 14. Husynne Kolonia, stan. 6, woj. Zamość, plan grobu nr 5

Rys. E. Kokowska

Plan of grave no 5, Husynne Kolonia, site 6, Zamość province

Inwentarz: 1. Wisiorek z muszli „sercówki”, z dużym otworem o średnicy 15 mm pośrodku, oraz mniejszym na szczycie służącym do zawieszania. Na wewnętrznej górnej krawędzi muszli widać delikatne ślady nacinania. Średnica 37 × 39 mm (rys. 15a). 2. Dwa male, beczułkowate paciorki „fajansowe” barwy jasnoniebieskiej. Długość 6 mm, średnica 6 mm (ryc. 15b, c). 3. Amfora o silnie wydętym brzuchu i cylindrycznej szyjce z dwoma poziomo przekłutymi uchami umieszczonymi symetrycznie i dwoma guzkami znajdującymi się w połowie wysokości szyjki. Szyjka zdobiona ornamentem odcisniętych sznurem prostych — poziomych i pionowych oraz falistych linii. Na brzuchu i dolnej części naczynia

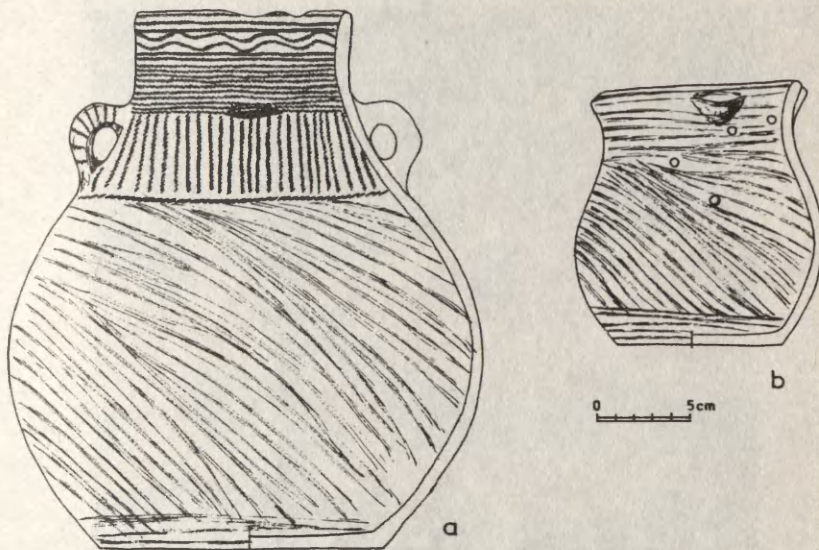

Ryc. 15. Husynne Kolonia, stan. 6, woj. Zamość, inwentarz nieceramiczny z grobu nr 5

Rys. E. Kokowska

Non-pottery inventory from grave no 5, Husynne Kolonia, site 6, Zamość province

widoczne ślady po silnym przecieraniu „wiechciem”. Wysokość 285 mm, średnice: wylewu 115 mm, brzuśca 250 mm, dna 75 mm (ryc. 16a). 4. Małe naczynie o profilu esowatym, ze słabo wyodrębnioną szyjką, prosto ściętym brzegiem, pod którym umieszczone są dwa przeciwległe sobie guzki. Na brzuścu i szyjce znajdują się cztery niewielkie otworki. Cała powierzchnia nosi ślady intensywnego przecierania. Wysokość 136 mm, średnice: wylewu 106 mm, brzuśca 130 mm, dna 42 mm (ryc. 16b).

Ryc. 16. Husynne Kolonia, stan. 6, woj. Zamość, naczynie z grobu nr 5

Rys. E. Kokowska

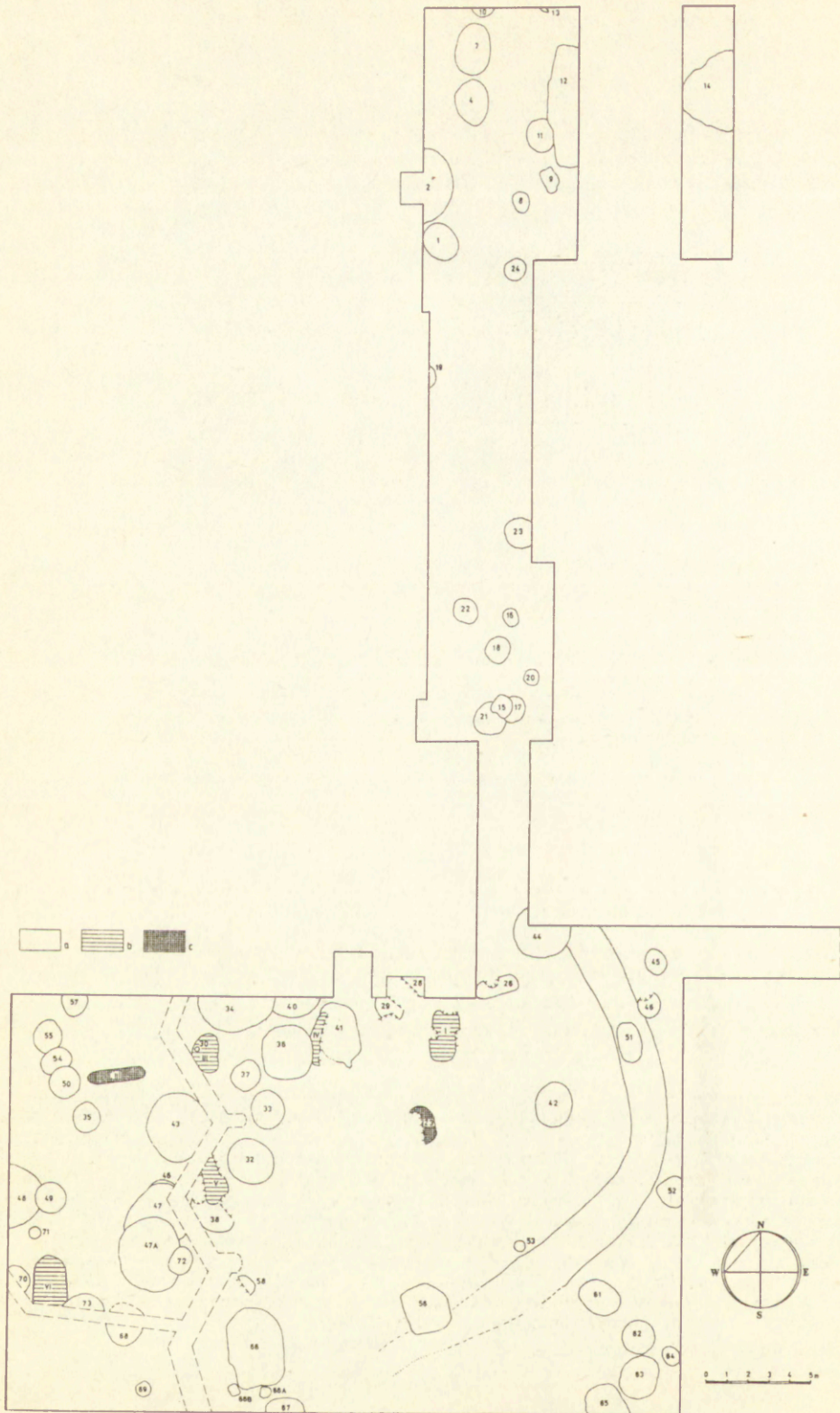
A vessel from no 5, Husynne Kolonia, site 6, Zamość province

Gródek nad Bugiem, stan. 1C, gm. Hrubieszów, woj. Zamość

W trakcie prac wykopaliskowych na cmentarzysku grupy masłomęckiej w południowej części stanowiska 1C w Gródku nad Bugiem odsłonięto w SW przebadanej części, o powierzchni 920 m², kolejny⁸ grób kultury stryżowskiej oraz fragment jamy z materiałem tej kultury (nr 23) nieomal w całości zniszczonej przez grób nr 44 datowany na okres rzymski⁹ (ryc. 17).

⁸ W monografii kultury stryżowskiej J. Głosik podaje, że z Gródka pochodzą 4 pochówki należące do tej kultury (J. Głosik, *Kultura stryżowska*, „Materiały Starożytne”, t. XI: 1968, s. 61, 68); przynależność kulturowa grobu nr 2 wydaje się problematyczna. W grobie tym nie stwierdzono wyposażenia, jedynie w wypełnisku jamy liczne fragmenty ceramiki, określone jako związane z kulturą pucharów lejkowatych. Szkielet natomiast ułożony był w pozycji skurczonej na bok, głową zorientowany na północ. Takie ułożenie i orientacja przemawiać mogą za tym, że być może mamy tutaj do czynienia z grobem ludności kultury wołyńsko-lubelskiej ceramiki malowanej, której to obiekty w tym i grobowe znane są z tego stanowiska — por. A. Kokowski, A. Zakościelna, *Grób kultury wołyńsko-lubelskiej ceramiki malowanej z Gródka nad Bugiem, stan. 1C, gm. Hrubieszów, woj. zamojskie*. Spraw. Arch., t. XXXIX: 1987, s. 59 nn. W niniejszym opracowaniu dostosowaliśmy się do ciągłej numeracji pochówków kultury stryżowskiej, w nawiasie podając numer z dokumentacji polowej.

⁹ Borodziej, Kokowski, *op.cit.*, s. 18.

Grób nr 5 (II/1986)

Słabo czytelny zarys jamy grobowej w postaci mocno wydłużonego prostokąta, o zaokrąglonych narożnikach i wymiarach 280 × 65 cm, pojawił się tuż pod warstwą orną na głębokości 25 cm od współczesnej powierzchni. Szkielet, naruszony przez orkę, należał do kobiety w wieku 30—40 lat, spoczywającej w pozycji wyprostowanej na wznak, głową skierowany na zachód. Ręce zgięte w łokciach,

Ryc. 18. Gródek nad Bugiem, stan. 1C, woj. Zamość, pochówek w grobie nr 5

Fot. A. Kokowski

Burial in grave no 5, Gródek on the Bug, site 1C, Zamość province

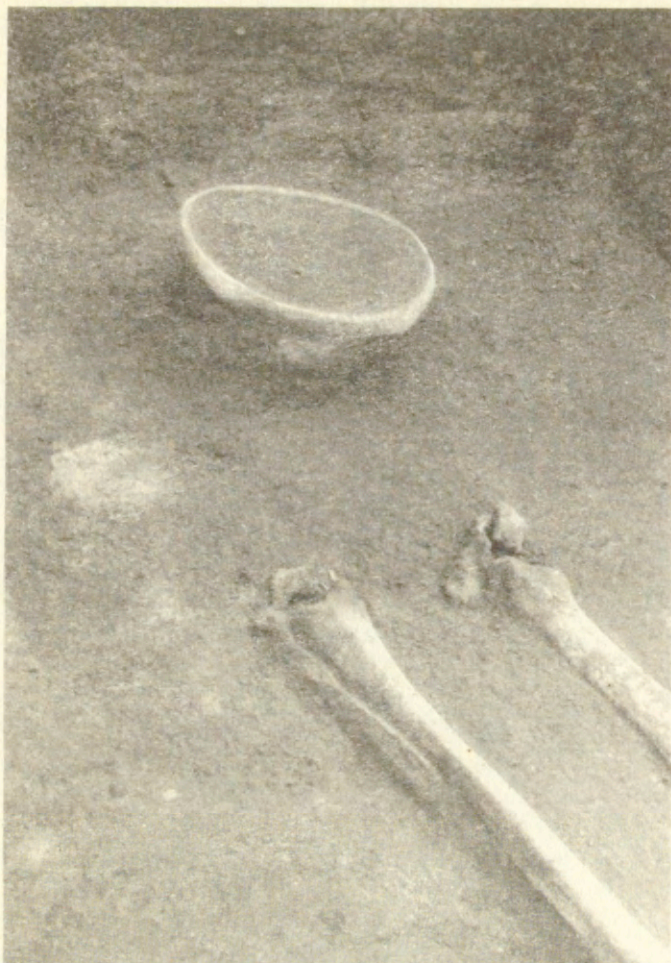
Ryc. 17. Gródek nad Bugiem, stan. 1C, woj. Zamość, plan sytuacyjno-wysokościowy stanowiska:

a -- KPL; *b* — KWLCM; *c* — KS

Rys. E. Kokowska

Location and altitude of the site:

a — Funnel Beaker; *b* — Volynia-Lublin Painted Pottery culture; *c* — Strzyżów Culture, Gródek on the Bug, site 1C, Zamość province

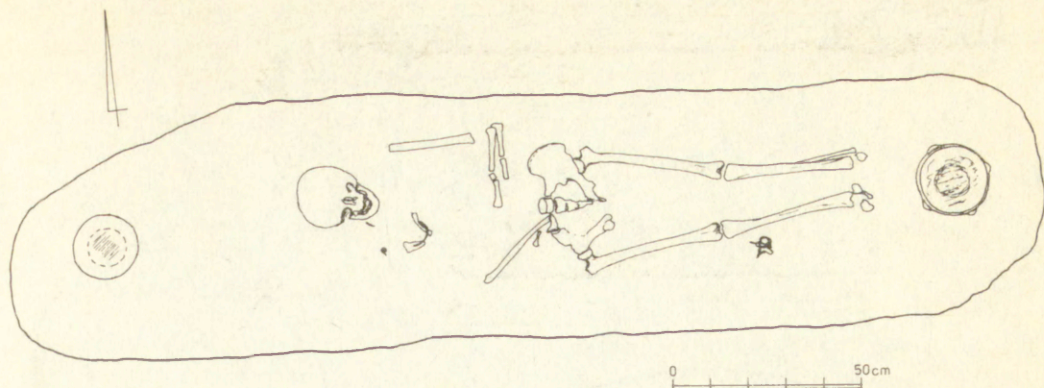
Ryc. 19. Gródek nad Bugiem, stan. 1C, woj. Zamość, naczynie I z grobu nr 5

Fot. A. Kokowski

Vessel I from grave no 5, Gródek on the Bug, site 1C, Zamość province

lewa pod kątem prostym, prawa skierowana ku miednicy (rys. 18). Przy stopach zmarłej ustawiona była misa (rys. 19), drugie naczynie znajdowało się przy zachodniej ścianie grobu. W górnej części klatki piersiowej znaleziono zausznice z drutu miedzianego (?) (rys. 20).

Inwentarz: 1. Zachowana w dużych fragmentach zausznica z okrągłego drutu o średnicy około 2,5 mm, z jednym końcem zawiniętym w spiralną tarczkę, drugim tępym. Średnica zausznicy około 100 mm (rys. 21b). 2. Misa o prostych ściankach i krawędzi nieznacznie zagiętej do środka. Pod wylewem cztery symetrycznie rozmieszczone guzki. Powierzchnia brunatnobrązowa ze śladami ukośnego przecierania. Wysokość 77 mm, średnice: wylewu 175 mm, dna 111 mm (rys. 21a). 3. Bardzo zniszczone naczynie, najpewniej amfora, o średnicy brzuśca mierzonej in situ 170 mm.

Ryc. 20. Gródek nad Bugiem, stan. 1C, woj. Zamość, plan grobu nr 5

Rys. E. Kokowska

Plan of grave no 5, Gródek on the Bug, site 1C, Zamość province

Obiekt nr 23/1985

Zachowana północno-wschodnia część jamy o prostych, pionowych ściankach i jasnym jednorodnym wypełnisku. Na dnie obiektu znaleziono dwa fragmenty brzuśców naczyń o ciemnobrunatnej powierzchni zewnętrznej, wewnątrz jasnobrunatnej, silnie przecieranej „wiechciem”. Domieszka schudzająca w postaci średniej wielkości tłucznia skalnego barwy różowej.

Odkrycie co prawda całkowicie zniszczonego grobu kultury ceramiki sznurowej w Stefankowicach jest o tyle interesujące, że obiekty te na terenie Lubelszczyzny w dalszym ciągu należą do rzadkości. Toporek ze względu na dość szerokie, minimalnie asymetryczne ostrze oraz wyraźne zaznaczenie boków (przez co w zarysie uzyskuje romboidalny kształt) nawiązuje do typu I wyróżnionego przez J. Machnika¹⁰. Jednak w małopolskich materiałach kultury ceramiki sznurowej nie posiada zbyt bliskich analogii.

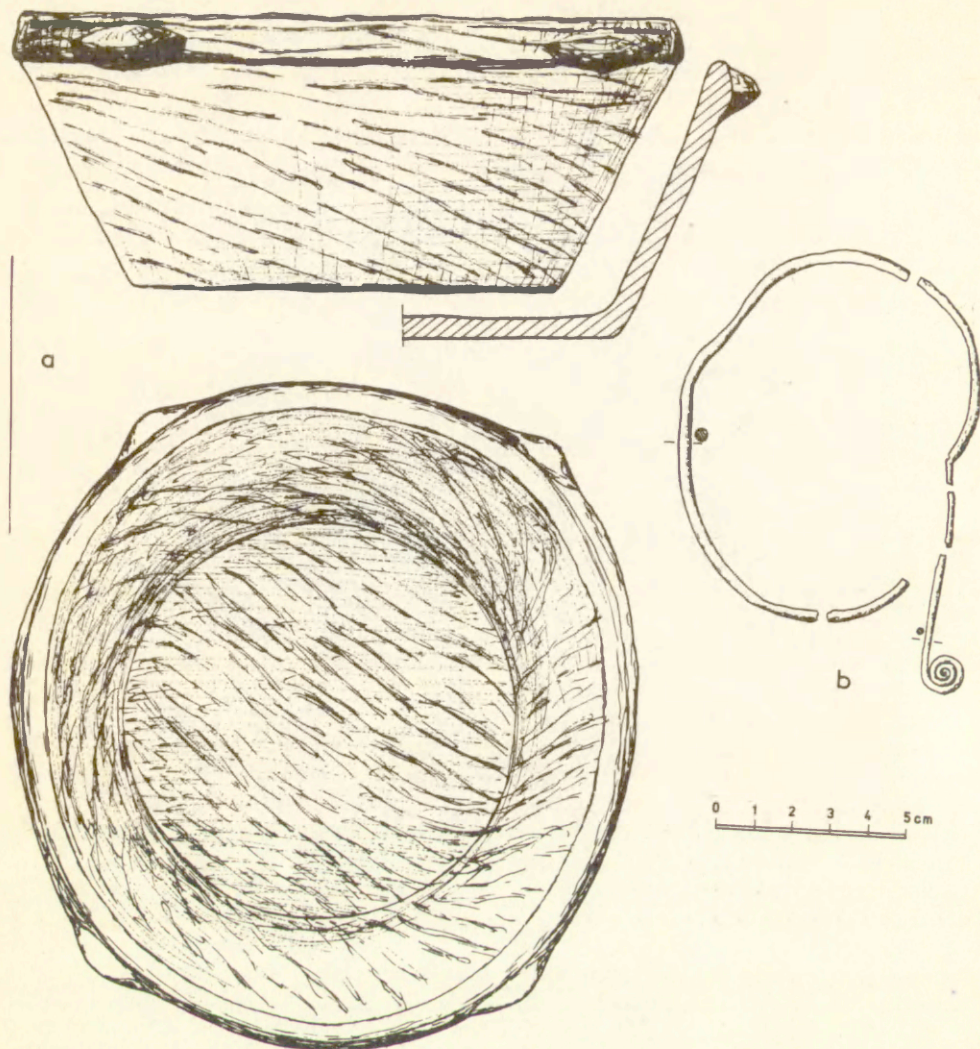
Pochówki z Husynnego Kolonii i Gródka nad Bugiem ze względu na rodzaj wyposażenia — przede wszystkim typowej, charakterystycznej ceramiki oraz sposobu ułożenia zmarłych — możemy z całą pewnością zaliczyć do kultury strzyżowskiej, z którą mogliśmy dotąd wiązać 5 cmentarzysk na terenie Polski¹¹. Zwyczaj składania zwłok w pozycji wyprostowanej jest w zasadzie regułą w tej kulturze, chociaż nie w pełni przestrzeganą. Wyjątkiem jest pojedynczy grób z Hyżej¹² oraz cmentarzysko w Nieleddwi, gdzie stwierdzono, pomimo bardzo złego stanu zachowania szczątków kostnych, układ podkurczony. W większości zbadanych dotąd grobów zmarli ułożeni byli wzdłuż osi wschód—zachód (Raciborowice Kolonia, Gródek nad Bugiem, część grobów z Hrubieszowa-Podgórze, stan. 1A i Nieleddwi)¹³. Inna orientacja — np. północ—południe i z odchylenia na zachód — nie należy jednak do rzadkości, o czym

¹⁰ J. Machnik, *Studia nad kulturą ceramiki sznurowej w Małopolsce*, Wrocław 1966, s. 42, tabl. XXXII: 1.

¹¹ Chodzi tu o cmentarzyska w Raciborowicach Kolonii, Nieleddwi, Gródku, Hrubieszowie-Podgórze, Hyżej. Bardzo trudno jest w chwili obecnej określić dokładną liczbę wszystkich znanych nam obiektów kultury strzyżowskiej ze względu m.in. na brak wyposażenia ceramicznego w niektórych grobach — np. w Krzywicy, Skomorochach Małych, Skrzyżowie, Dyniskach Nowych, a zaliczonych do tej kultury przez J. Głosika — por. Głosik, *op. cit.* st. 68, 72, 75, 90. Dlatego też, w liczbie 6 znalazły się tylko te stanowiska, których przynależność kulturowa nie budzi żadnych zastrzeżeń.

¹² I. i A. Kutylówscy, *Materiały kultury wstęgowej malowanej i kultury strzyżowskiej z miejscowości Nieleddew, pow. Hrubieszów*, WA, t. XXXV: 1970, s. 333—338; E. Banasiewicz, *Badania na stanowisku 1 w Hyżej, gm. Zamość*, „Sprawozdania z badań terenowych [...]”, Zamość 1986, s. 12—14.

¹³ Głosik, *op. cit.*, s. 72, 74; Kutylówscy, *op. cit.*, s. 333 nn.; E. Banasiewicz, *Badania na cmentarzysku kultury strzyżowskiej w Hrubieszowie-Podgórzu, woj. Zamość, w latach 1983—1986*, Spraw. Arch., t. XVII: 1990, s. 213—226.

Ryc. 21. Gródek nad Bugiem, stan. 1C, woj. Zamość, inwentarz grobu nr 5

Rys. E. Kokowska

Inventary of grave no 5, Gródek on the Bug, site 1C, Zamość province

świadczy 11 takich pochówków¹⁴. Regułą w obrządku pogrzebowym ludności kultury strzyżowskiej jest również bogate wyposażenie zmarłych w naczynia, ozdoby z muszli, miedzi, paciorki „fajansowe”, a także w narzędzia krzemienne, chociaż te ostatnie nie wystąpiły w omawianych tu grobach z Husynnego Kolonii i Gródka. Naczynia w liczbie od jednego do pięciu ustawiano przy stopach, za głową zmarłego lub w okolicy kości miednicy.

Cały zespół form ceramicznych z prezentowanych tu dwóch cmentarzysk, pomimo fragmentaryczności zachowania, posiada liczne odpowiedniki we wcześniej przebadanych obiektach. Wśród naczyń dobrze

¹⁴ Z Nielewki — 5 grobów, z Hrubieszowa-Podgórze — 5 grobów, z Hyżnej — 1 grób — por. przypis 12 i 13.

zachowanych możemy wyróżnić trzy typy: baniastą amforę zdobioną ornamentem sznurowym, esowaty kubek — pucharek z guzkami pod krawędzią oraz misę, również zaopatrzoną w guzki. Cały materiał ceramiczny charakteryzuje się intensywnym, najczęściej ukośnym przecieraniem powierzchni ścianek, dużymi, lekko wklęsłymi dnami również ze śladami przecierania oraz zgrubionymi lekko na zewnątrz krawędziami¹⁵. Interesująco przedstawiają się również wyroby z innych surowców. Na plan pierwszy wysuwają się ozdoby metalowe, wśród których możemy wyróżnić zausznice reprezentujące dwa typy. Typ pierwszy to zausznice proste, wykonane z drutu miedzianego i brązowego o końcach zachodzących na siebie (rys. 12f), niekiedy z dodatkową „obrączką” (ryc. 8a), z jednym końcem zawiniętym w uszko (ryc. 12a), bądź zawiniętym w spiralną tarczkę (ryc. 21a). Typ drugi zausznice, reprezentowany tylko przez jeden okaz, wykonano z podwójnie zawiniętego drutu miedzianego (ryc. 12c). Wśród ozdób miedzianych znalazło się ponadto małe kółko z końcami stykającymi się oraz spiralka, która wraz z paciorkami fajansowymi — tak bardzo charakterystycznymi dla wszystkich kultur wczesnego okresu epoki brązu — i zawieszka z muszli tworzyła przybranie szyi.

Zausznice w postaci prostych kółek, analogiczne do odkrytych na cmentarzysku w Husynnym Kolonii, spotyka się przede wszystkim w zespołach przykarpackiego episznurowego kręgu kulturowego — Mierzanowice—Kosany—Nitra. W inwentarzach kultury stryżowskiej występują znacznie rzadziej¹⁶. Do unikatowych form należy zausznica ze spiralną tarczką, posiadająca analogie w dwóch okazach znalezionych na cmentarzysku w Hrubieszowie-Podgórzu¹⁷. Nie znajdują one natomiast odpowiedników w zespołach innych kultur datowanych na I okres epoki brązu¹⁸. Fakt odkrycia trzech takich egzemplarzy na obszarze kultury stryżowskiej pozwala przypuszczać, że ozdoba ta znajdowała szczególne upodobanie u jej ludności i że była przez nią wykonana. Istnienie miejscowej — wschodniostryżowskiej metalurgicznej wytwórczości było już w literaturze sygnalizowane, oparte na występowaniu charakterystycznych dla tego zespołu zausznice w postaci szerokiego, wierzbowatego liścia z wytłoczonym od dołu żeberkiem (typ III zausznice wierzbowego liścia wg A. Toćika)¹⁹. Tak więc kultura stryżowska posiadałaby w swym inwentarzu kulturowym dwa rodzaje typowych dla siebie zausznice.

Nowo odkryte groby kultury stryżowskiej wniosły również nowe informacje związane z jej rytuałem pogrzebowym. Należy podkreślić fakt odkrycia w grobie nr 3 z Husynnego Kolonii wydzielonej części w postaci dodatkowej „komory” dla ustawienia w niej naczyń, a także zarejestrowanie w grobie nr 5 z tej samej miejscowości śladów po drewnianej trumnie, w której spoczywał zmarły. Obecność tego elementu w innych kulturach wczesnobrązowych — np. mierzanowickiej, czy unietyckiej nie jest zjawiskiem wyjątkowym²⁰, jednak w odniesieniu do omawianej kultury zaobserwowano je po raz pierwszy.

Katedra Archeologii UMCS
w Lublinie

¹⁵ Głosik, *op. cit.*, ryc. 7, s. 38—48; tenże, *Groby kultury ceramiki sznurowej w miejscowości Gródek Nadbużny, pow. Hrubieszów*, WA, t. XXV; 1958, s. 160 nn.

¹⁶ J. Machnik, *Wczesny okres epoki brązu* [w:] *Prahistoria ziem polskich*, t. 3, Wrocław 1978, s. 92, Tabl. XV: 19—20, XVI: 9, XXII: 3; Głosik, *Kultura...*, tabl. II: 11—14.

¹⁷ Banasiewicz, *op. cit.*, ryc. 2:2, 3.

¹⁸ Sam motyw spiralki, choć występujący bardzo sporadycznie znany jest w przykarpackim kręgu kulturowym — por. I. K. Svesnikov, *Istota naseleńia Peredkarpattia, Podillia i Volynii w kinci III—na počatku II tysiaçolittia do našoj ery*, Kyiv 1974, ryc. 23:6, 40:1; J. Pastor, *Košické pohrebisko, Kosice 1969*, tab. IX:5; J. Ondraček, L. Sebel, *Pohřebišťe ritranské skupiny v Holešove*, „Studie Muzea Kroměřížská 85”, Kroměříž 1985, tab. 10:16, 11:22, 21:7; J. Machnik, *Kultury z přelomu eneolitu i epoki brązu w strefie karpackiej*, Prace Komisji Archeologicznej, t. 26: 1987, ryc. 29:23.

¹⁹ A. Toćik, *Die Nitra-Gruppe*, AR, R. 15: 1963, ryc. 244; Svesnikov, *op. cit.*, ryc. 49:37—39, ryc. 50:2, 10—14, 24—25; J. Machnik, *Uwagi o wyrobach metalowych z początku epoki brązu południowo-wschodniej Polsce* [w:] *Pamiętnik Muzeum Miedzi*, t. I, Legnica 1982, s. 88 n., przypis 16.

²⁰ Bąbel, *Obrządek pogrzebowy we wczesnym okresie epoki brązu na Wyżynie Sandomierskiej* (maszynopis pracy doktorskiej), Warszawa 1987, *passim*; I. Lasak, *Cmentarzysko ludności kultury unietyckiej w Przedawicach*, „Studia Archeologiczne”, t. XVIII: 1988, s. 6—47.

BARBARA BARGIEL, ANDRZEJ KOKOWSKI

NEW GRAVES OF THE CORDED WARE AND STRZYŻÓW CULTURES IN THE EASTERN PART OF THE LUBLIN UPLAND

This study is concerned with the material found in the years 1985—1987 by the Archaeological Expedition of the Department of Archaeology of the Maria Skłodowska-Curie University (UMSC) in Lublin. The material was found during research on the Roman period in the Hrubieszów Valley.

In a completely destroyed grave in Stefankowice, site 25, Hrubieszów commune, Zamość province, a stone axe was found. The axe ought to be assigned to Corded Ware culture.

In Husynne Kolonia, site 6, Hrubieszów commune, Zamość province, a partly destroyed cemetery of Strzyżów culture was uncovered during road works. As a result of rescue excavations, four burials oriented on the East—West axis were uncovered. The skeletons were in a straightened supine position; the heads directed either to the west or to the east. In grave no 5, traces of a wooden coffin were found, consisting of a dark regular outline, rectangular in shape but rounded at the corners; and, in grave no 3, we discovered an additional pit (a „chamber”), where some vessels were placed.

In Gródek on the Bug, site 10, Hrubieszów commune, Zamość province, during excavations on a cemetery of the Masłomęcka group of the Roman period, the fifth Strzyżów culture grave was uncovered. The burial contained a skeleton in a straightened position, its head oriented to the west.

The burial goods consisted of pottery typical for this culture, and also ornaments such as faience beads, a shell pendant, copper and bronze ear—rings. Among the ear—rings, particular attention should be paid to the specimen with a apiral shield. Finding of three ear—rings of this kind (Gródek on the Bug, Hrubieszów-Podgórze, site 1A) within the Strzyżów culture territory allows us to suspect their local origin.